

ПОЛ-ЛУЈ ТОМА
(Париз-Сорбона)

О УПОТРЕБИ АОРИСТА У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Од словенских језика једино српски¹ има исти инвентар променљивих глаголских облика као и старословенски, и то како једноставних (презент, императив, аорист, имперфекат), тако и сложених (футур, футур II, перфекат, плусквамперфекат, кондиционал). Српски се, тако, налази на пола пута између јужноисточних словенских језика (бугарски, македонски) — у којима се развио сложени систем, способан да супротстави облике за директну и индиректну нарацију — и северних словенских језика (пољски, чешки, словачки, руски, украјински) у којима су елиминисани једноставни претеритни облици (аорист, имперфекат). У савременом српском језику имперфекат јесте маргинализован, али се аорист свакако употребљава у савременом писаном као и у разговорном језику, а да услови у којима се он јавља нису јасно, ни прецизно одређени у граматикама или уџбеницима.

1. Аорист и „аористичност“

Сам појам аориста може да доведе до забуне. Као и код осталих глаголских облика српског и других језика, ради се о уобичајеном конвенционалном називу једне морфолошке парадигме чије се функционисање не поклапа са службом грчког аориста, француског аориста (*passé simple*), па ни аориста у бугарском, иначе језику блиском српском. Због тога ћемо прибегавати појму француског лингвисте А. Килиолија „аористичност“, дефинисаном као „аспект у којем се претпоставља да су нека чињеница или неки предлог представљени независно од било које тачке гледишта исказивача“². У српском језику

¹ Поред хрватског и босанског, ако се могу сматрати посебним језицима.

² В. КИЛИОЛИ, као и речник Килиолијевих ученика ГРУСЈЕ — РИВИЈЕР у којем се за „аористичност“ наводе примери попут „Уље је лакше од воде“ (чињеница из физике) или „Народ Париза заузео Бастиљу 14. јула 1789.“ (историјска чињеница).

такву аористичност могу да изражавају различити глаголски облици, као презент, перфекат, футур или имперфекат. Овде ћемо покушати да уочимо разлику између аористичне и неаористичне употребе српског глаголског облика, који се зове аорист.

2. Аорист и аспект (глаголски вид)

Помињемо да Килиолијево одређење аористичности садржи реч аспект као семантички појам, а не као морфолошку опозицију глаголске парадигме, карактеристичну за све словенске језике. Када се ради о овој опозицији, коју у словенским језицима обично покрива израз глаголски вид, помињемо да у српском језику, још од прошлог века, аорист постоји само за глаголе свршеног вида (за разлику од бугарског, нпр.); када преводи Нови завет, Вук Караџић углавном користи облике перфекта несвршеног вида у случајевима када старословенски има имперфективне аористе.

У Стевановићевом „Савременом српскохрватском језику II“ запажа се извесна нелагодност да се имперфективном аористу, који у ствари већ одавно није присутан у лингвистичкој свести изворних говорника, припише нека посебна вредност. Једини примери несвршених аориста који се понекад бележе произилазе од „модалних“ глагола попут *моћи*, *хйеџи*, *умеџи*, чији аспектуални статус би можда требало да буде прецизиран. Пошто су ти модални глаголи једни од ретких глагола који у савременом језику поседују аорист и имперфекат, требало би детаљније размотрити њихову двовидност.

Ако оставимо на страну ове изузетне случајеве, јасно је да ће се синхронијско разматрање аориста у савременом српском језику свакако ограничити на аористе свршених глагола.

3. Аорист и системи исказивања

На проучавање вредности и употребе српског аориста применићемо разликовање појмова **приповедања** и **говора**, чему прибегавају француски лингвисти, почев од Бенвениста³, да расветле употребу времена *passé simple*-а и *passé composé*-а.

³ Бенвенистово супротстављање временна говора и времена (*histoire/discours*) приповедања поклапа се, углавном, са поделом немачког лингвисте Х. Вајнриха на коментативна и наративна времена (*dei Besprechung / die Erzählung*). В. БЕНВЕНИСТ и ВАЈНРИХ.

а) Говор

У говору, аорист је у ограниченој употреби, углавном за изражавање управо минуле радње:

- 1) *О! Одлети ми шешир!*
- 2) *Сад је баш срећоx на сћејенишћу.*
- 3) *Као шћо рекоx...*
- 4) *Рекоx ли ја шћеби да искључиш радио?*

Пример бр. 4 показује да је темпорална блискост тренутка говорења у ствари врло релативна. Аорист се задовољава тиме што представља прошлост као да је то недавна прошлост. Иначе примећујемо да су три од четири наведена примера у 1. лицу једнине, које је за аорист најфреквентније лице у говорној пракси. Таква употреба не припада аористичности, већ „перфекту“ (не перфекту као временском облику, већ као лингвистичком појму који означава да је процес завршен, али да га говорник, исказивањем неудаљен од процеса, процењује и узима у обзир садашње последице прошле радње).

Традиционално, у граматицама српског језика се одваја „модална“ употреба аориста којом се износи став говорника према још неоствареној радњи, чак се може говорити о аористу блиске будућности пошто је радња представљена као да треба неизбежно да се оствари:

- 5) *Ако не йрекинеш, одох ја!*
- 6) *Бежи, йогибосмо!*
- 7) *Цркоx од глади.*

Ради се о метафоричкој транспозицији значења управо минуле радње. Она је представљена као да се управо догодила, чак и кад превагује могућност и да се неће остварити (нарочито у примеру 7). Не ради се о будућем догађају, већ о догађају у који је говорник толико сигуран да га представља извесним. Тај догађај настаје и завршава се истовремено са актом исказивања. Према томе, пресудна је тачка гледишта исказивача, и стога се не може говорити о аористичности.

б) Афоризам

Пре него што пређемо на приповедање заустављамо се на гномском аористу у пословицама:

- 8) *Ко се дима не надими, тај се ватре не нагреја.*
- 9) *Без муке се йесма не исйоја, без муке се сабља не сакова.*
- 10) *Где ко ниче, тау се и обиче.*
- 11) *Несћа йара, несћа йријашеља.*
- 12) *Два лоша убише Милоша.*

Пословице не припадају ни говору (кад их цитирамо то није наш говор, већ давно потврђено опште мишљење и искуство других), ни приповедању. Стога, осим говора и приповедања, ваља говорити о трећем облику исказивања који би могао да се назове системом афоризма⁴, а односио би се на неку врсту апсолутног исказа који, одвојен од времена, резимира или кондензује искуства или догађања. Како су пословице, у принципу, независне у односу на сопствену тачку гледишта говорника, можемо сматрати да гномска употреба аориста припада аористичности.

в) Приповедање

У савременом српском језику представљање радњи, независних од тренутка говорења (аористичност), јесте основна и најчешћа употреба аориста. Тако у „Граматици српскохрватског језика“ А. Меје и А. Вајан пишу: „Аорист служи да једноставно исказе минулу чињеницу; он је време приповедања.“ Међутим, при читању приповедачких текстова, чак објављених пре појаве ове граматике, долази се до следећих запажања:

- глаголски облик перфекта свршених глагола много више служи као основни облик за наравицу у приповедању,
- перфективни презент може да има исту функцију,
- аорист као да динамизира приповедање, доноси му експресивно стилско обележје, тако да у ствари облик перфекта свршених глагола највише служи једноставном исказивању минуле чињенице.

Са друге стране, не задовољава једноставна констатација да „[...] је све ограниченија употреба претериталних времена *аориста* и *имперфекта*, посебно овог другог.“⁵ Када се ради о аористу, ову тврдњу барем делимично демантује најновија српска књижевна продукција у којој је аорист и даље учестао, истина његова учесталост веома варира у зависности од аутора, чак и код истог аутора је веома различита у оквиру целокупне продукције или унутар једног дела. Вредело би статистички обрадити употребу аориста у књижевним, па и у некњижевним делима (штампа, нпр.) у једном дужем временском периоду, како би се тачније одредиле емпиријске тврдње уџбеника и граматика о повлачењу аориста.

⁴ Такав термин је предложио француски слависта Ж. Веранк када је проучавао презент свршеног вида (Веранк 1968) и императив (Веранк 1975а, Веранк 1975б) у руском језику.

⁵ СТАНОЈЧИЋ стр. 132.

Ако се упореде употребе српског аориста и француског *passé simple*-а у приповедању, пада у очи могућност да се аорист у српском језику наизменично употребљава са перфектом, па и презентом свршених глагола, док француско приповедање у *passé simple*-у искључује *passé composé* (француски перфекат), па у принципу и презент.

4. Српски аорист у приповедању на примерима одломака српских текстова и француских текстова у српском преводу

Погледаћемо примере употребе аориста у савременом књижевном приповедању; свесни смо да би требало узети целовитије, дуже, одломке како би се видела учесталост аориста, његово смештање у оквиру целокупног текста, као и превага првог или трећег лица. Разматраћемо такође и одломке превода са француског на српски јер сматрамо, као и Бенвенист, да би „у текстове који сведоче требало такође укључити преводе; они нас обавештавају о спонтаним еквивалентима које аутор проналази да пренесе писмено приповедање са другог језика на темпорални систем свог језика“⁶.

Масним словима означаваћемо аористе, подвлачићемо презенте свршеног вида (осим глагола у свршеном презенту у допусним реченицама који су у индиректном говору), а хомографи⁷, односно писмени облици који у трећем лицу јединине могу бити протумачени као аорист или свршени презент, биће истовремено подвучени и исписани масним словима. Перфекат, најучесталији облик свршеног вида у приповедању, обележићемо курзивом, док несвршене облике приповедања у прошлости нећемо посебно обележавати.

Дадох му знак и ми се **издвојисмо**, па му **рекох** да ми није мера да се крстим, и да каже **викару** да ме не сили на тако што, јер такво крштење неће бити ваљано; овај то **учини** за мене и **шапну** **викару** на уво моје речи, а затим **рече** **нареднику** да оде, јер ће ме он сам чувати, те ми **додели** једног другог **наредника**, неког свог поверљивог човека, са којим *сам кренуо* до замка Нарбоне [...]. Кад *смо се вратили*, господин **викар** ме **упита**: „Хоћеш ли да будеш крштен сада или ћеш да сачкаш до сутра?“

(Д. Киш, Гробница за Бориса Давидовича, с. 113–114)

⁶ БЕНВЕНИСТ стр. 243–244.

⁷ Кажемо хомографе, а не хомониме, јер треће лице јединине аориста и перфективног презента су идентични у писаном облику када се основе презента и инфинитива завршавају истим вокалом, али се најчешће разликују местом акцента (доне-се/донесе) или квалитетом акцента (уради/урадиј).

Управо овде аорист ствара сукцесивну догађајну потку у причи погрома у средњем веку (1330). Пошто у читавом тексту „Пси и књиге“ (из Гробнице за Бориса Давидовича) постоје само аорист и облици који су хомографи, а не и примери свршеног презента, онда те хомографе можемо сматрати аористима. У наведеном одломку су два глагола у свршеном перфекту („сам кренуо“, „смо се вратили“) и можемо се питати зашто аорист и перфекти алтернирају, као и зашто се перфекти појављују управо тамо где се појављују. Рекли бисмо да добри стилисти, као што је Д. Киш, због стилских разлога неће користити само аорист у континууму свог приповедања, па макар се радило и о радњи чије је збивање смештено у средњи век. Аорист није стилски неутралан, а приповедање искључиво у аористу изгледало би сувише помпезно и заморило би очи или уши и дало би утисак вештачки однегованог језика. Примећујемо да се глаголи у перфекту свршеног вида појављују у односној реченици и подређеној временској реченици. Запажамо да је управо у таквим реченицама, током развоја руског глагола и свођења са четири претеритна облика на један, перфекат ушао у конкуренцију са аористом, па га је касније елиминисао.

Кад *сам* Јосифа *нашла* мртвог у кревету, кад *се* Христос *йробудио* после неколико дана спавања, *обратишла сам* му *се* као што се мени обраћала она која није била моја права мајка, издалека и опрезно.

Сине, наш отац је мртав, **хтедох** да кажем.

Најзад смо слободни, сине, **рекох**. [...]

На трен *сам била* срећна што мој мали син одбија да одговори. *Погледао* ме је као да сам убица. [...]

А кад *се* на вратима *йојавио* непознати старац, који би ми се можда и учинио познат да се тога нисам бојала, *устјала сам* да га дочекам. [...]

Добро дошао кући, стари, **помислих**. Мада твоја кућа није овде већ тамо, у оном малом граду на северу, а ја *сам* је *йродала* па сада ни то немаш.

Имаш ли пара да платимо кирију, Пап, **рекох**. Ове грчке газдалице траже то сваког месеца.

(В. Стевановић, Христос и пси, с. 11–12)

Овде се приповедање углавном обавља у перфекту, али се јављају аористи у глаголима говорења („рекох“), мишљења („помислих“) и модалности, испред глагола говорења („хтедох да кажем“). Ови аористи уметнути су на крају директног говора, служе за увођење директног говора, док у пасусима који се тичу самог приповедања

нема аориста. У цитираном тексту, како је приповедање у егоформу, сви су глаголи у првом лицу једнине, док су другде у роману и у трећем лицу једнине.

ОРИГИНАЛНИ ТЕКСТ

— J'ai besoin d'un mouton. Dessine-moi un mouton. Alors j'ai dessiné.

Il regarda attentivement, puis:

— Non! Celui-là est déjà très malade. Fais-en un autre.

Je dessinai:

Mon ami sourit gentiment, avec indulgence:

— Tu vois bien... ce n'est pas un mouton, c'est un bélier. Il a des cornes...

Je refis donc encore mon dessin: Mais il fut refusé, comme les précédents:

— Celui-là est trop vieux, Je veux un mouton qui vive longtemps.

Alors, faute de patience, come j'avais hâte de commencer le démontage de mon moteur, je griffonai ce dessin-ci.

Et ja lançai:

— Ça c'est la caisse. Le mouton que tu veux est dedans.

Mais je fus bien surpris de voir s'illuminer le visage de mon jeune juge:

— C'est tout à fait comme ça que je le voulais! [...]

— Je t'ai donné un tout petit mouton.

Il pencha la tête vers le dessin:

— Pas si petit que ça... Tiens! Il s'est endormi...

Et c'est ainsu que je fis la connaissance du petit prince.

ПРЕВОД 1

(М. Вукмировић)

— Потребна ми је овца. Нацртај ми овцу.

Тада сам је *нацртао*.

Он пажљиво **погледа** па **рече**:

— Не! та је врло болесна. Нацртај другу.

Ја **нацртах**.

Мој пријатељ **се** умиљато и попустљиво **насмеш**:

— Видиш добро и сам... то није овца већ ован. Има рокове...

Дакле, **направих** још један цртеж. Али и он је био одбачен као и претходни:

— Та је сувише стара. Хоћу овцу која ће дуго живети.

Тада, изгубивши стрпљење, јер ми се журило да почнем са расклапањем свог мотора, **нажврљах** ево овај цртеж.

И **добацих**:

— Ово је сандук. У њему је овца коју ти желиш.

Али са великим чуђењем **угледах** како **се озари** лице мог малог судије:

— То је управо оно што сам желео! [...]

— *Дао сам* ти једну малецку овцу.

Он **нагну** главу према цртежу:

— Није баш тако малецка... Гле! *Засјала је...*

И ето, тако *сам се ујознао* са малим принцом.

ПРЕВОД 2

(Б. Вукшић)

— Треба ми овца. Нацртај ми овцу.

Тада **почех** да цртам.

Он је пажљиво посматрао, па **рече**:

— Не! Та је већ сасвим болесна. Нацртај ми неку другу.

Цртао сам.

Мој пријатељ **се насмеши** умиљато, са благонаклоношћу:

— Видиш и сам... то није овца, то је ован. Има рокове...

Понових, дакле, још једном свој цртеж. Али и он *је био одбијен* као и претходни:

— Та је сувише стара. Ја хоћу овцу која дуго живи.

Тада, немајући више стрпљења, пошто сам журио да расклопим свој мотор, **нажврљах** цртеж.

И **добацих**:

— Ово је кутија. Овца коју желиш је унутра.

Био сам врло изненађен када сам видео да се лице мог малог судије *развеселило*:

— То је баш оно што сам желео! [...]

— *Дао сам* ти сасвим малу овцу.

Он се **нагну** према цртежу:

— Није баш тако мала... Гле! *Засјала је...*

Ето, тако *сам се ујознао* с малим принцом.

Ако упоредимо текст у оригиналу и два наведена превода, запажамо:

— мањи је број аориста у српским преводима од броја *passé simple*-а у француском језику,

— у преводима се појаве аориста и његовог конкурента, свршеног перфекта, разликују,

— међутим, у оба превода употребљен је перфекат у закључној реченици („и тако сам се упознао...“), што је потпуно оправдано, јер ова реченица не припада следу описаних догађаја, већ је биланс свега што претходи.

Сматрамо да хомографија аориста и презента у трећем лицу једнине аориста и перфективног презента доприноси извесном повлачењу аориста које ће можда касније утицати на узмицање аориста у првом лицу једнине. Међутим, за сада, у том лицу он врло чврсто опстаје, нарочито у глаголима који уводе директан говор (што потврђују наведени преводи „Малог принца“, као и цитирани одломак В. Стевановића. Постоје бројни примери аориста у првом лицу једнине, нпр. у мемоарима или путописима (Црњански, који иначе прилично употребљава аорист у трећим лицима у својој епској наративној прози). Истичемо да приповедање даје предност трећем лицу, али не искључује прво и друго, нарочито у посебним жанровима приповедања као што су различити облици аутобиографске прозе. Разумљиво је онда да је аорист повезан са првим лицем, пошто оно упућује на говорника, али не и на време говорења. Наратор себе ставља на сцену, али се онда диференцира „ја“, које управо пише или говори, од другог „ја“ чији се доживљај износи.⁸ Подсетимо се и чувене Рембоове реченице: „Ја је неко други“ („Je est un autre“).

ОРИГИНАЛ

Un homme était parti d'un village tchèque pour faire fortune. Au bout de vingt-cinq ans, riche, il était revenu avec une femme et un enfant. Sa mère tenait un hôtel avec sa sœur dans son village natal. Pour les surprendre, il avait laissé sa femme et son enfant dans un autre établissement, était allé chez sa mère qui ne l'avait pas reconnu quand il était entré. Par plaisanterie, il avait eu l'idée de prendre une chambre. Il avait montré son argent. Dans la nuit, sa mère et sa sœur l'avaient assassiné à coups de marteau pour le voler et avaient jeté son corps dans la rivière. Le matin, la femme était venue, avait révélé sans le savoir l'identité du voyageur. La mère s'était pendue. La sœur s'était jetée dans un puits.

⁸ Ово, за *passé simple* у француском језику, истиче француска лингвисткиња Д. Леман-Буикс.

ПРЕВОД 1

(М. Лалић)

Један човек *оџиуџовао* је из неког чешког села у намери да се обогати. После двадесет и пет година *враџио се* са женом и дететом као богат човек. Његова мајка и сестра држале су хотел у његовом родном месту. Да би их изненадио, *осџавио је* жену и дете у неком другом хотелу, а сам је *оџишао* мајци која га, кад је *дошао*, није *џрејознала*. Да би се нашалио, *дође* на помисао да код њих најми собу. *Показао* им је свој новац. Да би га опљачкале, мајка и сестра га *убију* ноћу ударцима чекића и тело *баце* у реку. Изјутра је *дошла* жена и, не знајући ништа о свему, *открије* ко је путник. Мајка *се обеси*. Сестра *скочи* у бунар.

ПРЕВОД 2

(З. Хаџи-Видојковић)

Неки човек је *оџишао* из једног чешког села с намером да стекне богатство. После двадесет и пет година, имућан, *враџио се* са женом и дететом. Његова мајка је са његовом сестром држала хотел у родном селу. Да би их изненадио, *осџавио је* жену и дете у некој другој гостионици и *оџишао* својој мајци која га *није џрејознала* кад је *ушао*. Шале ради, *смислио је* да изнајми собу. *Показао* им је свој новац. Преко ноћи су га његова мајка и сестра *убиле* чекићем, да би га покрале, а његово тело *бациле* у реку. Ујутру је *дошла* жена и, не знајући за ово, *оџкрила* ко је био тај путник. Мајка *се обесила*. Сестра *се бацила* у бунар.

У овом одломку из „Страница“ А. Камија ради се о трагичном неспоразуму (иначе, тема Камијевог позоришног комада „Неспоразум“) који Мерсо, осуђеник на смрт, у затвору чита у новинама, тако да то у Камијевом тексту представља фрагмент слободног неуправног говора, који у француском, због слагања времена, утиче на употребу глаголских облика (стога и француски плусквамперфекат као основни облик наратије, а што није случај са српским језиком, у којем се углавном прибегава перфекту). Запажамо да аутор другог превода доследно употребљава перфекат, што можда боље одговара неутралном „белом“ Камијевом стилу, док први преводилац употребљава облике од којих су три („дође“, „обеси се“, „скочи“) хомографи, тако да би читалац могао да оклева да ли су то облици презента или аориста, кад не би било три друга несумњива облика презента („убију“, „баце“, „открије“). Стога, у овом фрагменту свих шест наведених глаголских облика треба сматрати презентима.

Мада овде заправо и нема аориста, навели смо овај пример да бисмо, у приповедању, скренули пажњу на конкуренцију глагола свршеног вида, не два, већ три облика: перфекат, презент и аорист. Као и аористи, свршени презенти овде усредсређују пажњу на важније радње које собом повлаче преокрете ситуација, почетну идеју, злочин, откриће неспоразума, два самоубиства, док су све остале споредне радње у перфекту и остају у другом плану. Други преводилац је могао да употреби аорист уместо презента, чиме би се још више истакли кључни моменти радње.

5. Према промени статуса српског аориста?

У наведеним одломцима аористи би могли бити замењени свршеним перфектима без неких битнијих семантичких промена. Међутим, стил текста би био промењен, утолико више што би број аориста замењених перфектом био већи. У питању је стилска вредност српског аориста коју су лингвисти често истицали: експресивност, динамизам догађаја, намеру да радња буде саопштена „као да се одиграла пред очима говорног лица“⁹, „живу непосредну *сукцесивности* радњи [...] доживљеност и непосредност“.¹⁰

Очигледно је да аорист у савременом српском језику није стилски неутралан. Да ли се, према томе, може закључити да у приповедању свршени глаголи имају опозицију, коју би чинили перфекат као необележени парњак, а аорист као обележени парњак (са стилском експресивношћу као обележјем)? Није могуће, барем због присуства трећег елемента, свршеног презента, који се, као што смо видели, исто тако често употребљава у приповедању прошлих догађаја. Аорист, који је можда у привилегованој, али не и у искључивој вези са првим и трећим лицем једнине, свакако нема у савременом српском језику објективну дистанцу својствену аористичности. Српски аорист је данас „субјективнији“ од свог конкурента, перфекта.

6. Закључак

Чини нам се да је појам аористичности оперативан за класификацију употреба аориста у савременом српском језику према типу исказивања: приповедање, говор, афоризам. Међутим, промена статуса аориста, тј. његова појачана експресивност, позива да се обратимо

⁹ СТЕВАНОВИЋ, стр. 648.

¹⁰ РАДОВАНОВИЋ, стр. 177.

наратологији.¹¹ Чини се да аорист модифицира време приповедања, повећава његову брзину у односу на свршени перфекат, па и на презент. Аорист мења и перспективу приповедања, фокализујући извесне радње. Он смањује дистанцу између текста и говорника, који изгледа као да је присутнији у описаним догађајима, што није случај са облицима неутралног перфекта. Да би се дошло до прецизнијих закључака требало би пажљиво и детаљно проучавати појаву аориста у савременом српском језику, не ограничавајући се само на књижевне текстове.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Бенвенист — Benveniste, E. (1966). 'Les relations de temps dans le verbe français', in: *Problèmes de linguistique générale 1*, Paris: Gallimard, 237–250.
- Килиоли — Culioli, A. (1980). 'Valeurs aspectuelles et opérations énonciatives: l'aoristique', in: J. David & R. Martin, (éds), *La notion d'aspect [Colloque organisé par le Centre d'Analyse syntaxique de l'Université de Metz (18–20 mai 1978)]*, Paris: Klincksieck, 181–193.
- Грусје-Ривијер — Groussier, M.-L. & Rivière C. (1996). *Les mots de la linguistique — Lexique de linguistique énonciative*, Gap/Paris: Ophrys.
- Леман-Буикс — Leeman-Bouix, D. (1994). *Grammaire du verbe français: des formes au sens*, Paris: Nathan.
- Meillet, A. & Vaillant, A. (1980). *Grammaire de la langue serbo-croate*, Paris: H. Champion.
- Радовановић — Radovanović, M. (1990). О „narativnim“ glagolskim oblicima, у: *Spiš iz sintakse i semantike*, Sremski Karlovci: Z. Stojanović / Novi Sad: Dobra vest, 167–178.
- Станојчић — Станојчић, Ж. (1996), „Морфологија, синтакса и фразеологија“, у: М. Радовановић (ур.), *Српски језик на крају века*, Београд: Институт за српски језик САНУ / Службени гласник, 111–141.
- Стевановић — Стевановић, М. (1969). *Савремени српскохрватски језик II*, Београд: Научна књига.
- Thomas, P.-L. (1993). 'Bilan des recherches sur l'aspect en serbo-croate', *Revue des Etudes Slaves* LXV/3, 537–550.
- Thomas, P.-L. (1998). 'Remarques sur l'aspect en serbo-croate', in: A. Borillo, C. Vetter et M. Vuillaume (éd.), *Cahiers Chronos 2 — Regards sur l'aspect*, Amsterdam: Rodopi, 231–246.
- Веранк 1968 — Veyrenc, J. (1968). 'La syntaxe contradictoire du présent perfectif en russe moderne', *Les langues modernes* LXII/3, 71–81.
- Веранк 1975а — Veyrenc, J. (1975а). 'L'impératif russe et les systèmes de l'énonciation', 1ère partie, *L'enseignement du russe* 19, 4–22.
- Веранк 1975б — Veyrenc, J. (1975б). 'L'impératif russe et les systèmes de l'énonciation', 2e partie, *L'enseignement du russe* 21, 4–30.

¹¹ Исто је подвукла проф. др Вера Митриновић у једном занимљивом предавању, одржаном на одељењу славистике, на Сорбони, у новембру 1997. године.

Вајнрих — Weinrich, H. (1964). *Tempus-Besprochene und erzählte Welt*, Stuttgart.

Цитирана дела:

- Camus, A. (1942). *L'étranger*, Paris: Gallimard.
- Kami, A. (1962). *Stranac* [превела М. Лалић], Београд: Rad.
- Ками, А. (1985). *Странац* [превела З. Хаџи-Видојковић], Београд: Просвета / Нолит / Завод за уџбенике.
- Kiš, D. (1976). *Grobница za Borisa Davidoviča*, Београд: BIGZ.
- Saint-Exupéry, A. de (1946). *Le petit prince*, Paris: Gallimard.
- Сент-Егзипери, А. (1981). *Мали љринц* [превела М. Вукмировић], Београд: Народна књига / БИГЗ.
- Сент-Егзипери, А. (1994). *Мали љринц* [превела Бојана Вукшић], Београд: ЛУТА.
- Stevanović, V. (1994). *Hristos i psi*, Београд: Radio B92.